

Gruppeterapi anvendt i et dansk statsfængsel over for et klientel af recidivister

Af fængselsinspektør, cand. jur. CARSTEN RAFAEL.

Under et studieophold i U.S.A. i sommeren 1955 havde jeg lejlighed til at studere gruppeterapi i et antal fængsler. En særlig interesse viede jeg det gruppeterapi-arbejde, der udførtes på institutionen Highfields i staten New Jersey.

Highfields er en tidligere lystejeendom, der har tilhørt Charles Lindberg, og som af ham afhændedes til staten, efter at han var blevet ramt af tragedien med kidnappingen af hans lille søn. I ejendommen er der nu indrettet en art ungdomsfængsel, hvor ganske unge lovovertrædere, hovedsagelig fra industridistriktet Newark, undergives en kortvarig, men særdeles intens behandling. De unge, der anbringes her, har fået en betinget dom, i hvilken det er fastsat som vilkår, at de skal underkaste sig behandling på Highfields. Institutionen er ganske åben og udmærker sig ved at blive drevet med et minimum af personale og at savne præg af fængsel. De anbragte beskæftiges udenfor institutionen og har en vis begrænset, kontrolleret adgang til at færdes i ejendommens nærmeste omegn.

Behandlingen¹⁾ på stedet består i gruppeterapi, der gennemføres således, at klientellet, der ialt omfatter ca. 20 unge, i to grupper på hver 10 mand mødes til gruppeterapi 5 af ugens 7 dage. Det daglige møde varer 1½ time. Lederen oplæser ved mødets begyndelse et ganske kort, af ham udarbejdet resumé af det forrige mødes resultater. Han undgår at besvare spørgsmål og provokationer ved at henvise spørgsmålet til gruppens drøftelse, men kan dog undertiden optræde aktivt og støttende. Initiativet overlades i det væsentlige til gruppedeltagerne, der ved ankomsten til institutionen har fået at vide, at de bør forelægge deres problemer af personlig karakter for gruppen. Deltagelsen i gruppemøderne er tyunget under hele opholdet, der har en gennemsnitsvarighed af ca. 4 måneder.

For den, der var gæst ved disse gruppemøder, var det forbavsende at iagttage den hensynsløse åbenhed, med hvilken de unge deltagere drøftede deres mest intime personlige forhold, deres seksuelle og religiøse problemer, forholdet til forældre, søskende og kammerater. Det forekom, at gruppens medlemmer i fællesskab dissekerede en af meddeltagerens optræden og ubarmhjertigt analyserede hans motiver og hans handlesæts virkninger overfor andre. Det var i sandhed en barsk kur at blive offer for.

¹⁾ Nærmere beskrevet i Lloyd W. McCorkle, Albert Elias and F. Lovell Bixby: *The Highfields Story*. New York 1958.

Det var selvsagt ikke muligt i løbet af nogle få møder at få et klart billede af de indbyrdes relationer i gruppen. Men iagttagelse af enkelte af deltagerne tydede for mig på, at de oplevelser, som de pågældende kom ud for i gruppens drøftelser, virkede særdeles stærkt. Om oplevelserne ligefrem kunne sætte sig varige spor i personligheden, var jeg ikke i stand til at afgøre, men det forekom mig åbenbart, at adskillige af de deltagende lagde et forbløffende kendskab til deres egne egenskaber på godt og ondt for dagen.

Det var tænkeligt, at denne iagttagelse kunne hænge sammen med den for en dansker ganske forbløffende mangel på skyhed overfor intime problemer, som man kan møde blandt amerikanere, og man måtte på forhånd stille sig tvivlende overfor, om et klientel af danske kriminelle kunne bringes til at optræde med en tilsvarende åbenhjertighed, dels fordi nordisk, åndelig blufærdighed tilsiger diskretion med personlige anliggender, dels fordi sandfærdig åbenhed ikke netop altid er et kendetegn for forholdet mellem funktionær/indsat i et fængsel.

Efter at spørgsmålet om denne behandlingsforms anvendelse i Statsfængslet på Kragsskovhede var blevet gennemdrøftet i en kreds af erfarne funktionærer, besluttedes det at forsøge gruppeterapi under ledelse af anstaltens psykolog, cand. psych. Ole Larsen.

Denne behandlingsform gennemførtes derefter i 2 år, indtil eksperimentet i slutningen af 1959 måtte indstilles på grund af gruppelederens forflyttelse.

Erfaringerne, der indvandt i de forløbne 2 år, er af en sådan karakter, at de efter mit skøn må have interesse for videre kredse. Idet bemærkes, at en nærmere psykologisk bearbejdelse af materialet vil blive udført og offentliggjort af cand. psych. Ole Larsen, skal jeg i det følgende kort redegøre for behandlingens koordinering med anstaltens behandlingsarbejde iøvrigt og de virkninger, som kunne iagttages af anstaltslederen.

Gruppeterapien tilrettelagdes efter inspiration af den metode, som jeg havde haft lejlighed til at studere på Highfields. Som de væsentligste forskelle fra Highfields eksperimentet skal nævnes, at deltagelse i Kragsskovhedes gruppe var frivillig, at gruppen var „åben“ (kontinuerligt optog nye medlemmer, når der fandt løsladelse sted), og at gruppelederen ikke var anstaltslederen, men en psykolog i medarbejderstaben. Gruppen mødtes til 4 à 5 ugentlige møder à 1½ times varighed. Gruppens størrelse søgtes lagt fast på 8 højst 10 deltagere. Lederens rolle var ret passiv i gruppearbejdet, men forud for de enkelte indsattes deltagelse i gruppemøderne var der etableret en ganske intim kontakt mellem den indsatte og lederen. De enkelte indsatte udvalgte af

planrådene²⁾), der blandt klientellet udvalgte indsatte, der havde vist tegn på særlige vanskeligheder i henseende til social tilpasning. Som sådanne tegn fortolkedes eksempelvis udpræget ustabilitet på arbejdspladser, ophold på talrige børneværnsinstitutioner, autoritetsfjendskab, umodne trodsreaktioner og lignende. Kort udtrykt var det anstaltens problembørn, de disciplinært vanskelige samt indsatte, der viste sig utilgængelige for almindelige påvirkningsmidler i almindelighed og venlighed i særdeleshed.

Når de indsatte af planrådene henvistes til psykologen, foretog denne testninger af forskellig art, derunder Rorschach-prøve, ligesom der som regel udarbejdedes en meget udførlig social anamnese. Først efter at der gennem disse kliniske foranstaltninger var etableret en kontakt mellem psykologen og den indsatte, begyndte deltagelsen i gruppemøderne. Begyndelsestidspunktet for deltagelsen søgtes afpasset således, at det kunne påregnes, at den indsatte kunne deltage i gruppemøderne i 4 à 5 måneder, før løsladelse skulle finde sted.

Gruppearbejdet blev hurtigt særdeles intenst og dybtvirkende. Gruppen nåede i løbet af langt kortere tid, end tilfældet var for mange amerikanske grupper, over det tilsyneladende uundgåelige stade af stærk fjendtlighed overfor lederen af gruppen og kom hurtigt i gang med drøftelser af deltagerens problemer. Det viste sig ligeledes snart, at gruppen ikke stod tilbage for den amerikanske model i henseende til åbenhed, et forhold der kunne virke ganske chokerende på den, der fik lov til at overvære et gruppemøde.

Man kunne konstatere, at deltagerne ikke lod sig gå på af drillerier fra de øvrige indsatte i anstalten, selv om de levede imellem kammeraterne i gennemført fællesskab. Personalet, der forud var orienteret om arbejdets betydning, accepterede deltagerens situation og støttede dem i fornødent omfang.

Åbenheden i gruppens drøftelser var så udpræget, at end ikke anstaltslederens tilstedeværelse ved gruppemøder hindrede denne.

Det viste sig at være hensigtsmæssigt, at deltagerne overfor hinanden forpligtede sig til diskretion overfor de medindsatte, hvorimod deltagerne ikke afkrævede gruppelederen tilsagn om diskretion overfor planrådene eller anstaltslederen. Deltagerne måtte være klar over, at såvel planrådslederne som fængselsinspektøren holdtes løbende underrettet om gruppens drøftelser og de enkelte deltagers udvikling. Der blev yderligere draget omsorg for, at opsynspersonalet og arbejdslederne underrettedes, hvis særlige reaktioner kunne forventes af nogen af deltagerne.

²⁾ Planrådet er en gruppe på 4 funktionærer, repræsenterende anstaltens væsentlige behandlingsmidler: Arbejde, undervisning og forsorgsarbejde, der har ansvaret for den enkelte indsattes behandling under afsoningen.

Den, særlig i svensk fængselsvæsen ofte hævdede opfattelse, at gruppeterapi forudsætter absolut diskretion fra lederens side overfor anstaltsledelsen, fandtes således ikke at have gyldighed i dette tilfælde.

Da gruppeterapien havde udfoldet sig over et stykke tid, skønnede man, at påvirkningerne var af en sådan intensitet, at det fandtes mindre forsvarligt at løslade deltagerne uden at tilbyde dem en fortsat støtte af særlig karakter. Størsteparten af deltagerne løslodes på prøve, og for dem, der løslodes til København, oprettedes en særlig form for tilsyn.

I stedet for som sædvanligt i tilfælde af prøveløsladelse at etablere en kontakt mellem den enkelte prøveløsladte og en tilsynsførende samlede man de prøveløsladte i en gruppe, der mødes hver fjortende dag under ledelse af en psykolog. Disse møder træder i stedet for det sædvanlige tilsynsforhold.

Gruppen af løsladte har gennemført møder i ca. 1½ år. Deltagelsen har været svingende, men har gennemsnitlig været på ca. 70 % af det mulige fremmøde. Under gruppens eksistens er der ikke hidtil konstateret uheldige forhold af den art, som kunne befrygtes, når tidligere kriminelle samles i grupper, ingen aftale om forbrydelser eller lignende. Det er karakteristisk, at en betydelig del af de til tilsynsgruppen løsladte synes at føle sig overordentlig stærkt knyttede til gruppen og at føle sig afhængige af dens eksistens. En enkelt, der løslodes efter endt straf, har frivilligt deltaget i samtlige møder i næsten 2 år, medens en anden, ligeledes løsladt efter endt straf, har deltaget af egen vilje i næsten 1 år.

I tiden 1/1 1959—31/12 1959 forekom der, såvidt vides, ikke kriminelle handlinger af nogen af deltagerne i tilsynsgruppen, bortset fra et tilfælde, der blev begået, efter at den pågældende havde opgivet sin deltagelse i gruppen.

I den periode, i hvilken gruppeterapien var i gang, passerede ialt 37 indsatte gruppen. 20 løsladte deltager i tilsynsgruppens møder. Indtil nu vides ialt 7 deltagere at være redidiveret indenfor 2 år efter løsladelsen, men hvad der er mere bemærkelsesværdigt: de resterende 30 løsladte har klaret sig i kortere eller længere tid, men for næsten alle i længere tid, end man skulle have forventet efter deres fortid og deres hidtidige udvikling.

Erfaringerne kan opsummeres således, at det har vist sig muligt at gennemføre en intens gruppeterapi i et klientel af ganske belastede recidivister og i et fængsel, i hvilket de indsatte må leve i gennemført fællesskab. I anstaltsmæssig henseende medførte behandlingen ingen ulemper overhovedet. Efter erfarne fængselsfolks skøn blev hovedparten af deltagerne i gruppetherapien påvirkede af behandlingen i kendelig grad, og det må antages, at de deltagende næppe havde kunnet påvirkes i samme grad ved de midler, som iøvrigt står til anstaltens rådighed. Be-

handlingen syntes at være så dybtborende, at særlige støtteforanstaltninger må anses for påkrævede ved løsladelsen. Det fandtes ikke nødvendigt at omgærde behandlingen med en speciel diskretion, ligesom der ikke forefaldt dramatiske episoder som følge af behandlingen. Deltagerne viste en hidtil uset åbenhed i personlige anliggender og størstedelen af dem, der begyndte på behandlingen, vedblev dermed i et passende tidsrum, idet bemærkes at der ikke anvendtes nogen form for pression for at gennemtvinge behandlingen. Enhver kunne ophøre, hvis han ønskede det.

Gruppeterapi synes herefter at kunne være et egnet behandlingsmiddel overfor yngre, socialt svært tilpasselige indsatte.

Carsten Rafael.